

1912 aug. 3

A magyar munkássajtó tudósítása a szerb nemzeti-egyházi önkormányzat felfüggesztése ellen tiltakozó újvidéki szerb radikális párti értekezlet lefolyásáról és határozatairól¹

A „Keleti Értesítő” jelenti, hogy a szerb radikális párt bizalmi férfiai a Szerémségből, Szlavóniából, a Bácskából, Torontál, Temes és Baranya megyéből, 200 község képviselőjében pénteken Újvidéken értekezletet tartottak, hogy az egyházi autonómiát felfüggesztő királyi leirat tárgyában állást foglaljanak. Az értekezlet egyhangúlag elhatározta, hogy az autonómia felfüggesztése ellen küzdeni fog minden törvényes eszközzel. A szerb radikális párt meg fogja tiltani tagjainak, hogy az újonnan kinevezett és kinevezendő egyházi és metropoliai hatóságokban állásokat elfogadjanak. Akik már kinevezettek, azok vagy állásukról mondanak le, vagy a pártból való kilépésre kényszerítik őket. A párt tagjainak megtiltja az egyház kormányzatában való részvételét. Fölvívja az egyházközségeket, hogy az autonómia fölfüggesztése ellen valamennyien tiltakozzanak, és ha a képviselőtestületeket föloszlatnák, új képviselőtestületbe való kinevezést senki se fogadjon el. Szükségesnek tartja a párt, hogy az összes többi szerb pártokkal, amelyekkel elvileg már készen van a megállapodás, az egyéni küzdelem mikéntjének a megállapításáról beható tanácskozások induljanak. A szerb radikális párt a következményekért a püspöki kart és a kormányt teszi felelőssé. A szerb radikális párt központi választmánya egyhangúlag magáévá tette a bizalmi férfiak értekezletének határozatait. Elhatározta még, hogy ha az összes pártokkal sikerül a közös küzdelemre nézve a megállapodást létrehozni, akkor a népgyűlések egész sorozatán tiltakozni fognak az autonómia felfüggesztése ellen.

1912 aug. 27

A magyarországi szerb pártok egységes vezetőségi ülésének felhívása a karlócai metropolia területén élő szerbséghez a szerb nemzeti-egyházi önkormányzat felfüggesztése elleni közös fellépés és akcióegység tárgyában¹

A szerb nemzeti egyház önkormányzata védelmében egységre lépett szerb pártok elhatározták, hogy valamennyi görögkeleti szerb részére népgyűlést hívnak össze Újvidéken.

A pártok végrehajtó bizottsága nevében a népgyűlést Újvidéken, 1912. szept. 2/15-én 11 órára a Nikolajevska templom udvarába², rossz idő esetén pedig a Kovačev (korábban Majer) szálló termébe hívjuk össze.

Szerb testvérek! Jöjjetek el az ülésre, mert a nép érdekei forognak veszélyben:

az államhatalom adminisztratív úton hatályon kívül helyezte valamennyi fontos, a nemzeti-

¹ A közlemény címe és lelőhelye: *A szerb radikálisok bojkottja az egyház ellen.* — Népszava 1912. aug. 3; 183. sz. — A cikk címe nem eléggé kifejező, és félreértésekre is alkalmas. A szerb radikális párt újvidéki rendkívüli értekezlete ugyanis ez alkalommal nem az egyházat, hanem a magyarországi gör.-kel. egyházra erőszakolt új szabályzatot támadja, és az ellen hirdet társadalmi-politikai bojkottot. Az újvidéki radikális párti értekezlet éppen ellenkezőleg — a hazai szerb közvélemény hatására — módosítja korábbi álláspontját a szerb egyházi szervezet kérdésében és támadásait ezentúl az új kormányzati egyházi statútumra korlátozza. Mint az újvidéki értekezlet határozataiból is kitűnik, a szerb nemzeti-egyházi önkormányzatot felfüggesztő „uralkodói rendelet” megjelenése után lényegesen javul a szemben álló szerb polgári pártok: a radikálisok, az önálló párt és a liberális párttöredék közötti viszony. A munkapárt erőszakos nemzetiségi politikája így egyfelől előkészíti a magyarországi délszláv pártok akcióegységét, másrészt lényeges eredményt a rendeletet követő időben az első világháborúig, sőt azon túl a monarchia és a dualizmus rendszerének összeomlásáig sem ért el, mert eljárásával a legmaradibb, a kormányzat célkitűzéseit eddig fenntartás nélkül kiszolgáló felső papságot is szinte teljesen maga ellen fordította.

² A közlemény eredeti címe és lelőhelye: *Srpskom narodu u mitropoliji karlovačkoj* — A karlócai érsekség szerb népéhez — *Zastava* 1912. aug. 27; (esti lap) 189. sz.

³ Nagyobb kiterjedésű templomter az ekkori Újvidéken. — A régi újvidéki Szt. Miklós templom udvara.

egyházi kongresszusok által hozott és Ő felsége, a király által jóváhagyott határozatot és rendeletet, amelyek magvát és alapját képezték törvényben biztosított önkormányzatunknak. Ezzel szemben visszaállította felszádánál is régebbi, rég megszűnt és elavult intézményeket. Mindezt az államhatalom *olyan úton vitte végbe*, amelyen nem járnak az alkotmányos, hanem csak az abszolutisztikus kormányok.

Ezek a fontos, az egész népre s a görögkeleti egyházra kiható változások nincsenek összhangban a nemzeti-egyházi kongresszus mint a szerb nép törvényes képviselése színe előtt kihirdetett 1868:IX. alaptörvénnyel. A miniszterelnök egyszerűen rendeletet intézett Lukijan pátriárkához, hogy a királyi rendeletet mindenben hajtsa végre. Így a mi nemzeti-egyházi kongresszusunknak nem volt módjában, hogy törvényben biztosított jogainál fogva ezzel a ténnyel szemben állást foglaljon.

Az államhatalom megkerülte kongresszusunkat és törvénytelenül — a *hatalom erejével* — szörnyű változtatásokat eszközölt egyházi életünkben. Ezzel nemcsak önkormányzatunkat helyezte hatályon kívül, de a görögkeleti szerbséget is megfosztotta attól a törvényben biztosított jogától és az ilyen eljárás elleni állásfoglalás lehetőségétől.

Egyetlen jogunk maradt csak, hogy hazánk alkotmányos polgáraiként, éljünk gyülekezési és felszólalási jogunkkal.

Szerb testvérek! Megfosztottak önkormányzatunktól, nemzeti-egyházi kongresszusunktól, a mi törvényes képviselétinktől. Éppen ezért a szerb népnek az utcára kell mennie, hogy a szabad ég alatt szót emeljen az ellen, ami történt.

Képviselői helyett a népnek kell megszólalnia, önmagát kell képviselnie, önmagának kell a maga nemzeti jogait megvédenie.

Testvéreink! Vigyázzatok arra, hogy mit tesztek! Nagy nemzeti érdekeink forognak kockán. Kell, hogy a nép egész az égis hallassa szavát! Ha a nép nem teszi ezt tüstént, ha meghajlik, ha nem fordít elég figyelmet ezekre a végzetes eseményekre, — akkor minden rosszra fordul! Megígérték nekünk a kongresszuson, hogy helyreállítják önkormányzatunkat, de miféle ígéretet meg? Olyant, amit a választási rendelet szerint, olyant, amit a kormány szerkeszt meg.

Vajon ez akkor hát a nép szábora lesz? Nem ám! Ez a kormány és a püspököké lesz! Az efféle kongresszuson összetoldozott önkormányzat lehet hogy egyházi lesz, de nemzeti-egyházi semmi esetre sem. Arra megy itt minden, hogy az egyházban is mindent központosítsanak, éppúgy mint az országban. Arra törekszenek, hogy a szerb nemzeti egyházat megfosszák nemzeti, szerb jellegétől, hogy a szerbeket megfosszák ettől az egyetlen nemzeti menedéküktől.

Akarhatja-e ezt, beletörődhetik-e ebbe a szerb? Ha a kormány megkerült bennünket, ha főpásztoraink el is hagytak, a nép nem hagyhatja el magát. Annak önmagának, minden törvényes eszközzel, de meg kell védenie a maga jogait.

Deák Ferenc, a nagy magyar államférfi és patrióta mondotta: „*Csak az a nép veszi el jogait, amelyik önként lemondott azokról.*” — Ne hagyjuk jogainkat, mert azokat őseink hagyták reánk, ezeket vérrel megszolgáltuk, s biztosítják érvényüket mind a császári és királyi kiváltságok, mind a fennálló állami törvények.

Jöjjetek el, testvéreink, a gyűlésre! Minél nagyobb számban jöztök, annál jobban bizonyítjátok az öntudatokat, azt, hogy követelitek jogaitokat. Aki szerb, akinek szerb vér csörgedez az ereiben, el kell jönnie népgyűlésünkre!

Nem az a szerb, aki szerbül beszél, hanem *aki szerb lélekkel él, akinek a szíve szerbül érez.* Aki nem érzi ezt a szívverést, az elveszett számunkra.

Ezen a gyűlésen nyilvánosságra hozzuk nehézségeinket, az egységre lépett nemzeti pártok határozati javaslatát, a király Ő felségéhez és a Háromegy Királyság³ országgyűléséhez intézett felirati javaslatunkat.

A szerb népet kormánybiztosság vezeti.⁴ Mindenfelé, amerre csak nézünk, kormánybiztos áll.

Hát a szerb nép mindennek a csodának a láttán hajoljon meg és hallgasson? Ilyen mélyre süllyedt volna már a szerb nép? Ennyire méltatlanok lennének őseinkhez?

A gyűlésre fel, testvéreink! Jöjjetek el valamennyien, pártállásra való tekintet nélkül! Most valamennyien egyek vagyunk, egy vérből eredő szerb testvérek, hogy egyesült erővel védelmezzük

³ Értsd: Horvát-Szlavon-Dalmátországek.

⁴ Utalás a kongresszus, helyesebben a magyarországi gör.-kel. egyház mellé kirendelt kormánybiztosra.

a nép jogait. Jöjjetek, öleljük meg egymást, béküljünk ki, hogy testvérek módjára tanácskozhasunk a felől, hogy mit tegyünk nagy nemzeti szerencsétlenségünk idején.

Testvér a testvérrrel, rokon a rokonnal minden bajt elháríthat. Az egységre lépett pártok vezető-ségi üléséből, Újvidéken, 1912. aug. 16/29-én.

Dr. Jojkić Dusan s. k.
jegyzőkönyvvezető

Jaksić Milutin s. k.
elnök

115

Maros-Torda vármegye törvényhatósági bizottságának határozata „a telepítés és parcellázás kérdéseinek a magyar nemzeti birtokpolitika szellemének megfelelő felkarolása és megoldása” ügyében¹

1912 szept. 6

Maros-Torda vármegye törvényhatósági bizottsága 1912. máj. 30-án tartott közgyűlése vonatkozó határozatának kivonatos jegyzőkönyvi közlése

Áll. Levéltár (Bratislava) Alisp. iratok 1900—1913. 28/1913.
(Eredeti gépirásos irat)

Kivonat

Maros-Torda vármegye törvényhatósági bizottságának 1912. évi május hó 30-án tartott rendes közgyűlésének jegyzőkönyvéből.

Szám: 291/12 k. gy.

Olvastatik idei 5301 alisp. szám alatt gróf Bethlen István országgyűlési képviselő atyánkfia következő indítványa:

Indítvány

Maros-Torda vármegye törvényhatósági bizottsága határozatban kimondja, hogy:

1. A telepítés és parcellázás kérdéseinek a magyar nemzeti birtokpolitika szellemének megfelelő felkarolását és megoldását nemzetünk érdekében elodázhatatlan sürgős szükségnek tartja, ha a politikai intézményeknek az egységes politikai nemzet fogalmából folyó egység[éről] és végeredményben a magyar nemzeti állam politikai eszméjéről is lemondani nem akarunk.

2. Azon kéressel fordul a m. kir. összkormányhoz, hogy terjesszen a törvényhozás elé mentől előbb oly szerves törvényjavaslatot, amely a telepítés és parcellázás kérdéseit nemzeti szempontból behatóan szabályozza, és amely legalábbis hasonló anyagi eszközöket bocsát a kormány rendelkezésére, mint amelyeket a múlt országgyűlési cikluson benyújtott törvényjavaslat ezen célok szolgálatába állított.²

3. Felirattal fordul ezen célból a törvényhozás mindkét házához, és kérésének támogatására felhívja az ország összes törvényhatóságát.

Indoklás

A magyar középbirtokos osztály vagyonbukása, valamint az exorbitans földvételárak, melyek a nagyobb földbirtokoknak a felparcellázását a tulajdonosokra nézve újabb időben gazdaságilag előnyössé teszik, a magyar földbirtok rohamos feldarabolódására vezettek, és miután nemzetiségi vidékeken a vevők többé kevésbé az ott lakó nemzetiségi kisbirtokosokból kerülnek ki, ezen gazdasági folyamat természetsszerűleg a magyar birtok rohamos fogyására és a nemzeti-ségek térhódítására vezetett.

¹ A közölt kivonatos szöveget Maros-Torda vármegye törvényhatósági bizottsága az ország valamennyi törvényhatósági bizottságának, a vezető magyar társadalmi és gazdasági egyesületeknek küldötte. Az ügyben külön akcióra vállalkozott az EMKE (Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület igazgató választmánya, mely a Magyar Gazdaszövetséggel egyetértve szintén jelentkezett átíratával az egyes törvényhatóságoknál. Így került sor Pozsony vármegye alispánja megkeresésére is (l. uo.), akit a szóban levő ügyben a Pozsony megyei Gazdasági Egyesület is felkért a Maros-Torda vármegye törvényhatósága által kezdeményezett akció támogatására (uo.). Ez a magyarázata annak, hogy a Maros-Torda vármegyei bizottsági határozat a Pozsony megyei alispáni iratok között maradt fenn.

² Az iratban ez a pont fekete ceruzával írt szögletes zárójelben.